

Szegedi nyár

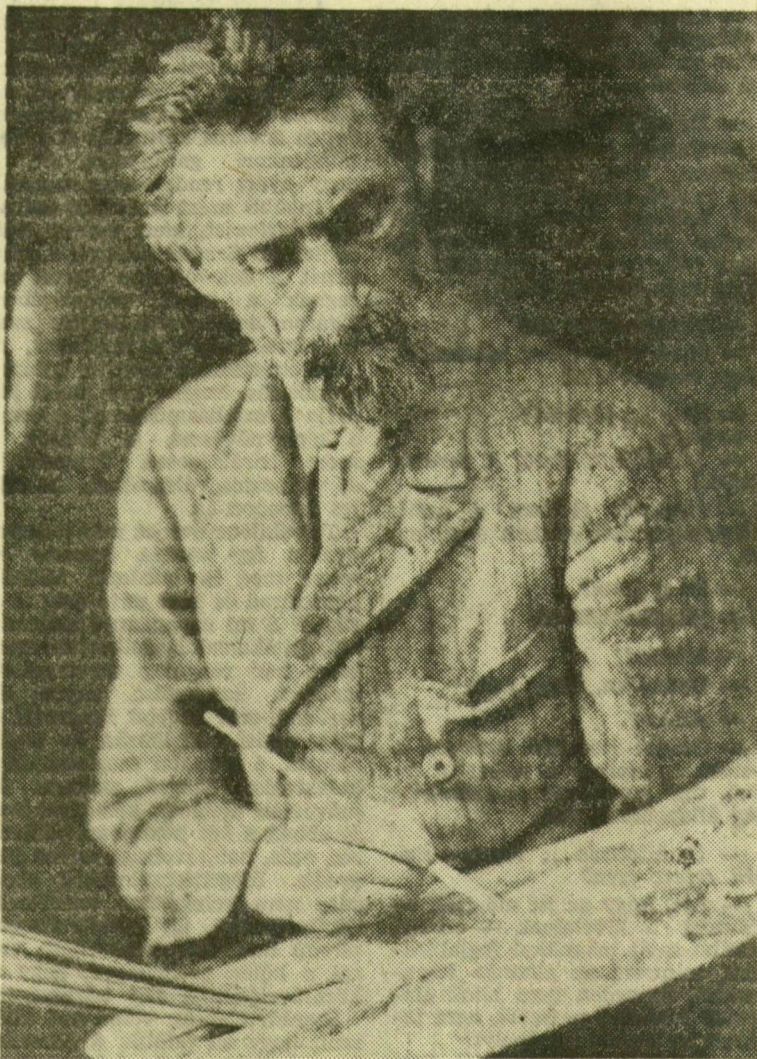
Károlyi Lajos Tolsztojnál

(Folytatás az 5. oldalról.)

olyan megdöbbenéssel fáradoznak, mint Szeged, s ugyanúgy sajátos dolgokra törekszenek, mint mi. Nem hisszük, hogy egymás lehetőségeit rongálnánk, már csak azért sem, mert a nyári programokat szervező magyar városok nem panaszkodtak részvétlenségre, érdektelenségre. Meg aztán: Szeged közönséget ad Gyulának — és viszont; a hazánkban tartózkodó turistákat Sopron is meg Szentendre is marasztalni tudja; az érdeklődő hazai közönségből is jut mindenüvé. Az viszont kifejezetten nagy öröm, hogy a magyar vidék a művelődés és a kulturált szórakozás oly változatos skáláját tudja fölmutatni! Bizonyos, hogy egymáson van a szemünk, de senki sem másolja a másikat és senki sem irigyli el a sikereket.

A vonzódás egy-egy város iránt nagyon sok forrásból táplálkozik. Ami Szegedet illeti, legelőször a hagyományt említeném. Ez a város majdnem ötven évvel ezelőtt iratkozott fel nyári programjaival az ország és Európa kulturális naptárára. Adottságait a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagjai ismerték fel, s Hont Ferenc lett szószólójuk. Májusban volt ötven éve, hogy a fiatal rendező előállt tervével a szegedi sajtóban. Akkor még megmosolyogták — ám 1931-ben már előadást tartottak a Dóm téren. S nem feledni való, hogy Fricsay, Mascagni vezényelt, Gina Cigna, Giuseppe Breviario és Székely Mihály énekelt, Kodály Zoltán koncertezett, Hevesi Sándor rendezett, Táray Ferenc, Tőkés Anna játszott itt. Ezt akkor sem lehet és szabad elfelejteni, ha teljesen újjáélesztettük is a játékokat. 1959-ben teljesen előlről kezdődött minden: más indítékú eszmék, más hitvallású művészek, más közönség és más mecénások munkálnak a szándék körül. Már máskor is megfogalmaztuk, hogy mindenben az már a meghatározó, amit a továbbformálás, a továbbalkotás majd húsz évében értünk el. Szeged mindenben utolérte és mindenben túlhaladta a harmincas években nyolc esztendő megért vállalkozást. Ezért mi már nem Mascagnit idézzük, aki azt jósolta, hogy „Szeged egész jövőjét innen fogja nyerni”, hanem Balázs Bélát, aki 1946-ban a szabadtéri játékok felújítását sürgetve, s ehhez a baráti népek részvételét óhajtva, így fogalmazott: „Ilyen nemzetközi kultúrnapot Hellasz óta nem látott a világ. A salzburgi játékok Bécsnek meg Reinhardtnak jegyében történtek, Bayreuth Wagnert ünnepele, Szegeden világkultúra történik, népek barátkozása, nemzeti szellemek ismerkedése, egymáshoz szokása, a humanizmus legnagyobb ideáljának valósulása.” Igaz, maga is szép álomnak minősítette ezt a lelkes jóslatot — ám a valóság ezen az úton indult és kezdett járni.

Nem akarom idézetekkel körülbástyázni az országra szóló meghívásunkat Szeged nyári kulturális ünnepeire. Nyilvánvaló, hogy az egyszerűség és a város-szeretet vezényli a válogatást. Egy mondatot mégis fel kell még hozni a szegedi nyár múltjából, mert a jelenben is érvényes és nemcsak minősít, hanem kötelez is. A felújítás évében, 1959-ben, megnyitó ünnepi beszédében Kálai Gyula, mint az MSZMP Központi Bizottságának titkára, így jelelte ki a szegedi nyár helyét: „Ez a kezdeményezés a párt művelődési politikájának szerves részét alkotja és hozzájárul a dolgozó tömegek öntudatának és műveltségi színvonalának emeléséhez.” Úgy gondoljuk hogy a közművelődésben, amelynek azóta törvény emelte a rangját és fontosságát, ma ugyanilyen nagy rendezvényeink jelentősége. Ezért évről évre azon vagyunk, hogy a szegedi nyár mind tartalmasabb legyen és ily módon mind hatásosabban szolgálja ezt a nagyszzerű célt is.

Száz éve, 1877. július 16-án született Szegeden Károlyi Lajos, a helyi festészet kimagasló alakja.

A világirodalom óriását, Lev Tolsztojt (1828—1910) csak néhány hazánkfi ismerte. Egy évtizedig volt titkára és orvosa a rózsahegy születésű — Sopronban és Nagykőrösön diákoskodó, Zsolnán működött — Makoviczky Dusan. Magyar látogatói közül Waldhauser István büntetőjogász, Serényi Gusztáv és Pásztor Árpád hírlapírók, valamint Károlyi Lajos festőművész nevének ismerjük. Tolsztojt kapcsán megbecsüléssel írjuk le Hegedűs Pál (1858—1906) szegedi főreáliskolai tanár nevét, aki *Mi a művészet?* címmel fordította magyarra Tolsztojt esztétikai munkáját. Sőt, maga a könyv is Szegeden jelent meg 1899-ben (majd 1902-ben), Gönczi József kiadásában!

Károlyi Lajos (1877—1927) születésének centenáriuma — és halálának fél évszázados évfordulóján — *legendaoszlásra* vállalkozunk. Szívósan él a köztudatban, hogy Károlyi 1899-ben *gyalog* tette meg az utat Szegedtől Jasnaja Poljanáig, de Tolsztojt nem fogadta. (Hasonló tévhit, hogy Csáky József 1908-ban gyalog ment Párizsba.)

Idézzünk néhány könyvből és cikkből, melyekben Károlyi látogatásáról szó esik — szembeesítve ezeket a Pásztor Józsefnek adott Károlyi-interjúval.

Juhász Gyula a művész halálakor ezt írta: „A század elején egy fiatal magyar művész gyalogszerrrel indult el Jasnaja Poljanába, hogy vigasztalást és bátortást merítsen Tolsztojtól, akinek evangéliumi tanításait olvasta, és akinek életét is meg akarta ismereni. A fiatal magyar művész a személyes találkozás alkalmával csalódott Mesterében, de nem ábrándult ki az igazság kereséséből, amely egyetlen és állandó szenvedélye maradt mindhalálig.” (Széplalom, 1927. évi 7—9. sz.)

A *Délmagyarország* egykori munkatársa, Lengyel Vilma is írt a festő oroszországi útjáról. Idézzük sorait a szegedi Szöri—Heller—Károlyi emlékkiállítás (1930) katalógusából: „... Tolsztojt látogatását vallotta. Hogy pedig méltó

legyen tanítójához, sarukban, gyalog elmentett Carszkoje-Szeloba. (Igy!) Végigkoldulta az utat, hogy jámbor-szegényen, tolsztojánus fogadalommal léphessen a filozófus költő elé. Tolsztojt azt hitte koldus, és — elzargatta. Károlyi tört szívvel, feneketlen csalódással tért haza.”

Tersánszky a nagybányai művésztelpről szóló regényében (*A félibolond*, Bp. 1947.) az egyik szereplő szájába adva írja le a hallottakat: „... Tolsztojhoz... kiment látogatást tenni Károlyi és eszmecserélni. De kétezer néhányszáz kilométer kutyagolás után csak a Tolsztoj kastélyát látta kívülről, amit akármelyik képeslapban is megnézhetet volna magának. A Tolsztoj portása kirúgta, Károlyi okoskodott, erőszakoskodott. Erre a portás ráuszította a nagy fehér muszka komondorát és ennek emlékebe hagyta a foga között Károlyi a nadrágja ülepét... Különben egy pesti újság is megírta részletesen a magyar poeta-festőnek, Károlyinak a kiebrudaltatását a profétatárs kastélyából...”

A pesti újság minden bizonynyal a *Színházi Elet* (1928/38. sz.), amelyben Kristóf Károly ír a szegedi festőről. Szerinte Károlyi

„heteken keresztül gyalogolt a végtelen utakon... végre mégis eljutott Jasnaja Poljaná-ba. Megcsókolta a földet, amikor elérte a célját.” Bejelentették Tolsztojnak, de az író kiüzent, hogy nem fogadhatja.

A látogatás egyik leghűbb leírása *Prohászka Ottokár* naplójában (*Soliloquia*, Bp. 1929.) maradt fenn: „Mindenét eladta, nagynehezen odajutott. Az állomáson még elosztotta pénzét és gyalog beállított Tolsztojhoz, s felajánlotta magát s mindenét Tolsztoj ideáinak megvalósítására. Tolsztojt kellemetlenül érintette a művész berontása (németül beszéltek); nem tudta, hogyan védekezzen... Hát mit csináljak én magával? Itt nem élhet, nem maradhat.”

A művész Szegeden élő unokatestvére, *Malatinszky György* (sz. 1897.) szóban megerősítette, hogy Károlyi vonattal ment a legközelebbi állomásra, és németül beszélt Tolsztojjal.

Pásztor József (1885—1962), a *Délmagyarország* egykori főszerkesztője, a lap 1910. november 17-i számában közölte Károlyi visszaemlékezését: „... ahogy megérkeztem Tolsztojhoz, végtelenül csalódtam. Nem akartam a szememnek hinni... Gyönyörű lakásrészek. Pompásan, jómodú urasághoz méltóan felöltözött, egyenruhás inasok fogadtak... elvezettek egy másik birtokrészre, oda, ahol minden zarándokot, minden bámulót, rajongót vagy utast fogadni szokott... ahol minden szegényes volt, olyan, ami megfelel az agg író tanításának.

... Vártam a szegényes, alacsony szobában. Jött Tolsztoj... Szemrehányást tettem neki... Meghallgatott, erősen a szemembe nézett — aztán haraggal kiutasított a lakásból...” (E cikkből a *Tolsztoj Emlékkönyv* [Bp. 1962.] is közöl részleteket.)

A teljességhez tartozik az is, hogy az író végül is szakítani akart a családjával által rákényszerített főúri környezettel, és a tanainak megfelelő egyszerű, puritán életet akarta élni. Elmene-kült otthonról, de „futása” közben Asztapovo (ma: Tolsztoj) állomáson tüdőgyulladás következtében 1910. november 7-én meghalt. Utolsó napjait *Száz György* György drámában (*A megoldás*) dolgozta föl, amely első ízben a *Tiszatáj* 1976. februári számában jelent meg.

Öt évvel ezelőtti kamarakiállítását leszámítva képeit húsz éve láttuk utoljára együtt. Ekkor nyilvánították — a városi tanács kérésére — a szegedi evangélikus temetőben levő sírhelyét díszsírhellyé.

Még nem késő, hogy Károlyi Lajos centenáriumi emlékkiállítását az év folyamán megrendezzük. Városunkra testált hagyatékából és a szegedi műgyűjtők faliáról az anyag napok alatt összegyűjthető. Bizonyára rendező szerv is akadna a művész szülővárosában.

APRÓ FERENC

Nicolas Guillén:

Bölcsődal

KIS NÉGEREK
ÉBRESZTÉSÉRE

Gerle röpül át
dallal a légen:
— Hopszasza, néger,
nap süt az égen!
Nincsen az ágyban
senki se régen!
Vadkacsa, kígyó,
krokodil ébren.
Még a bogár sem
álmos a réten.
Kakaó, kókusz,
korom a kékben,
hopszasza, néger,
nap süt az égen!

Férfi jön és nő,
testszínük ében,
szél fut a széllal,
nap süt az égen.
Nyűgnek az álmom
nincs ma e népen,
senki sem alszik
messzi vidéken.
Árad az utca
mind feketében.
Kakaó, kókusz,
korom a kékben,
hopszasza, néger,
nap süt az égen!

Szilva, szurokszín,
fekete népem,
kelj fel, a nap már
izzik az égen,
Fürdesd meg arcod
lángja hevében,
Tűzre uraddal!
Dobd bele, éjjen!
Nincsen az ágyban
senki se régen...
Kakaó, kókusz,
korom a kékben,
hopszasza, néger,
nap süt az égen!

(Gáspár Endre fordítása)

TAVASZY NOÉMI:
SÍRNI, SÍRNI...

Simonyi Imre

Hegyek, síkságok

A hegyen túl feltehetően síkság következik. Innét azt nem látni ám a bölcsék és vénék így gondolják mivel már apáik is így gondolták és így tanították.

Hogy aztán a síkságon túl újabb síkság következne (vagy csupán ugyanaz folytatódik?) esetleg egy másik hegy emelkedne s azon túl megint síkság és megint hegy (és így tovább)

ezt még a szent öregek sem állítják teljes bizonyossággal. Csupán arról beszélnek (amennyit látnak) hogy akinek szomorúsága van a hegyen a síkság felé van az indulóban s akinek szomorúsága van a síkon az egyre kapaszkodnék a tetőre. Ennél többet aztán a bölcs doktorok sem tudnak. S ha megis tudnak velem nem közölték.